

Transkribering:

BAKOM BOKHYLLAN Podd #19

Who watches the watchmen?

-Bakom bokhyllan.

Anslag, blandade röster:

- Så egentligen är det inte jätteförvånande för vi människor kan vara oense om praktiskt taget vad som helst. Inom filosofi är det inte ovanligt att granska nummer två oftast följt med kommentaren, jag ser inte varför den här artikeln på något sätt skulle vara intressant.

- Vad kommer de säga? Kommer de tycka om det vi har gjort? Kommer de att upptäcka fel? Är det dåligt eller är det bra?

Pgm-ledare:

Vem vaktar väktaren? frågade sig den romerske satirikern och poeten Juvinalis för nästan två tusen år sedan. Frågan lever än idag, inte minst i serietecknaren Alan Moores grafiska roman Watchmen. Där den engelska frasen Who watches the Watchmen flera gånger står skrivet på väggar och murar och som även givit namn åt boken. En av dess tema är problematiken kring att låta maskerade och anonyma superhjältar bestämma för mycket. Forskare kan ibland beskrivas som sanningens väktare, så vem vaktar då dem och hur undviker forskarvärlden nya fall av till exempel Paolo Macchiarini som efter forskningsfusk opererade in luftstrugar av plast på åtta patienter där sju sedermera avled. Eller Andrew Wakefield som startade en global antivaccin-rörelse efter sin felaktiga forskningsrapport om att vaccin leder till autism. Hur kan vi lita på att forskningen vi läser är sann och av god kvalitet? Det ska vi ta reda på i det 19:e avsnittet av Universitetsbibliotekets podd Bakom bokhyllan.

Jag heter Karl Edqvist och nu ska du få träffa forskarna William Bülow och Claudia Bernhard-Öttel.

William Bülow:

Om man tänker kring vilka plikter och vilka skyldigheter forskare har så handlar mycket om att fundera på vilka, hur man ska agera för att någonstans bibehålla en tillit till forskning. Vilket då är någonting viktigt. Vi tycker att forskning är någonting som bidrar till att göra samhället bättre och det finns mycket potential i vetenskap och vi vill kunna, att våra politiska beslut fattas på en rimlig grund baserad på evidens och så vidare. Det är klart att då måste det finnas en grundläggande tillit för vad vi som jobbar inom akademien faktiskt gör. Att vi gör det på ett rätt sätt. De som, forskningsfusk blir därför någonting som bedöms som ytterst problematiskt och djupt oetiskt att sysselsätta sig med just inte bara för att det enskilda fallet är så att man kanske fuskar och får en fördel utan för att det också hotar att undergräva någonstans den övergripande tilliten mot forskning.

Jag heter William Bülow och jag jobbar som postdoktoral forskare på Filosofiska institutionen på Stockholms universitet. Jag, utöver att jag forskar i praktisk filosofi och tillämpad etik, så undervisar jag bland annat i forskningsetik. Några av kurserna som vi ger är bl.a. en kurs för doktorander. Men jag har även forskat lite om forskningsetik i bred mening. Framförallt frågor som handlar om oredlighet i forskning.

Pgm-ledare:

Hur forskar man ens inom etik inom filosofi? Hur ser liksom forskningsfältet ut?

William Bülow:

Ja, i grund och botten så kan man ju säga att det skiljer sig från annan typ av vetenskap i den mening att många vetenskapsmän du intresserad av att ta reda på hur världen är och hur saker och ting faktiskt ligger till. En etiker är egentligen mer intresserad av att ställa frågan hur saker och ting bör vara. Dvs. att man undersöker frågor om vad som är bra och vad som är dåligt om vad som är rätt och vad som är fel. Och om man applicerar det då på det här fältet som brett brukar kallas för forskningsetik så kan man säga att det är frågor om just det. Vad som är bra och dåligt i forskning om vad som är rätt och fel. Vad har man för skyldigheter och vad har man för ansvar som forskare och så vidare. Det har ju någonstans alltid funnits fuskare inom forskning kan man nog ändå utgå ifrån. På samma sätt som det finns fuskare inom andra fält. Men det blir någonstans ytterst problematiskt just eftersom att det är forskningen som institution är någonting vi vill kunna lita på. Men om man rent krasst tänker då på hur forskningen försöker hantera sådana här frågor så är det ju bland annat det att man brukar betona hur, det sker ändå någon form av inomvetenskaplig granskning av vetenskapliga resultat. Vi har facktidskrifter och där publicerar man inte vad som helst utan oftast har någon form av granskningsprocedur. Det som brukar kallas för peer review.

Regeln här är ju då att man helt enkelt ha flera granskare. Oftast att de är anonyma för författaren själv men även att författaren är anonym för granskarna. Sen ska man betona att i vissa sammanhang så kan det där variera. I vissa fall så kan det vara så att det bara är granskarna som är anonyma. Så att granskarna känner till författaren och i vissa fall så kan det vara så att både författare och granskare känner till varandra för de är öppna. Inom medicin t.ex. finns det även fall där de här granskarnas egna rapporter publiceras som appendix till de artiklar som sedan publiceras. Så det kan se lite olika ut hur den där granskningen går till. Men det är ett viktigt sätt för hur man säkerställer kvalitet i forskning.

Pgm-ledare:

Och grundprincipen det är samma i alla forskningsfält ungefär eller kan det skilja sig?

William Bülow:

Vetenskapliga journaler har ju oftast i regel någon form av granskningsprocedur av den här

typen och det är väl nästan snarare en definition av vad som utgör en vetenskaplig journal. Att den har ett gransknings sätt av den här typen. Att det är en peer reviewed journal.

Pgm-ledare:

Inom filosofi, hur funkar det där? Vad är dina egna erfarenheter när du själv har skickat innan artiklar?

William Bülow:

Jag har ju själv suttit i båda ändarna. Jag har både varit granskare på andras artiklar och sen har jag givetvis skickat egna artiklar. Det är ju någonting som min erfarenhet oftast är väldigt positiv. I grund och botten är det ju samma procedur där, att vi låter våra arbeten granskas av andra som håller på med närliggande frågor och för att det någonstans ska bedömas som accepterbart så ska andra inom fältet också tycka att här är någonting nytt och det här är en väl genomförd artikel. Argumentet som ställs upp är klart och tydligt. Man kan följa argumentation och den är övertygande osv.

Pgm-ledare:

Peer review är alltså den engelska termen som på svenska brukar kallas för referentgranskning, sakkunniggranskning eller kollegial granskning. Det är när beroende forskare på ett strukturerat sätt granskar andra forskares manus innan publicering i en tidskrift eller bok. Ibland leder till att artikeln eller boken kan publiceras direkt. Ibland till att författaren eller författarna behöver göra ändringar innan publicering och ibland så refuseras artikeln helt.

De som sitter vid redaktionerna för vetenskapliga tidskrifter eller bokserier är ofta själva forskare. En av dem är Claudia Bernhard-Öttel som är forskare och universitetslektor och docent i psykologi. Hon är också chefredaktör för tidskriften Scandinavian Journal of Work and Organizational Psychology.

Claudia Bernhard-Öttel:

Genom åren så har jag ju fått många erfarenheter av just den processen. Först som doktorand när man skickar in sitt första manus så väntar med spänning på att. Lite skräckblandad förtjusning kanske på de här granskningarna. Vad kommer de säga? Kommer de tycka om det vi har gjort? Kommer de att upptäcka fel? Är det dåligt eller är det bra?

Sen när man blev lite mera senior och börja reviewa själv så satt man på andra sidan och kämpade med att förstå alla saker som de här personerna skrev. Jag försöker värdera och fundera kring är det här rätt, är det bra? Varför gillar jag inte det här sättet att göra på? Hur ska jag säga och skriva och hjälpa dem? Och sedan slutligen har jag ju blivit editor och nu då editor-in-chief för en tidskrift där man sedan slutligen sitter i slutledet och behöver fatta beslut.

När man får in alla manuskript ska de skickas ut. Är det något vi skulle kunna tänka oss att publicera givet att det håller liksom. Och så när man får in de här review-kommentarerna och särskilt när de är olika. Att värdera. Vad ska jag göra med det här nu? Är det värt att gå vidare eller ska jag avbryta eller? Ja, att fatta de här besluten. Så jag tror nog att jag har varit på alla platser eller är fortfarande på alla platser i den här processen.

Jag heter Claudia Bernhard-Öttel. Ovanligt efternamn i Sverige. Det är för att jag kommer från Tyskland och flyttade hit när jag blev doktorand. Jag är forskare, universitetslektor och docent i psykologi. Jobbar på allt Psykologiska institutionen och jag forskar om arbetslivet.

Hur människor upplever sitt jobb, sin arbetsplats, stämningen, stress, ledarskap och vad de har för konsekvenser för dem och för deras organisation. Hur man kan göra arbetet så bra som möjligt så att man trivs där man där man tillbringar den största delen av sin vardag.

Pgm-ledare:

Hur gör ni på Scandinavian Journal of Work and Organizational Psychology? Jobbar ni med single blinds eller hur ser er peer review-process ut lite kort?

Claudia Bernhard-Öttel:

Vår är double blind, det betyder att de som skickar in ett manuskript de vet inte vem det var som reviewade det och de som reviewar vet inte vem det var som skrev manuskriptet.

Det gör man ju när man vill säkerställa att man verkligen vågar komma fram med all sin kritik. Så tanken är att om jag är en post och eller en doktorand kanske på sluttampen i min avhandling och nu får jag ett manuskript och jag ser vissa svagheter då om jag inte vet vem det kommer ifrån då skriver jag, det här tycker jag är svagt, idet här kan förbättras, det här kanske man kan tänka på eller så. Men om jag då skulle se att det här är en professor som skrev det kanske jag inte skulle våga kritisera det. Om jag dessutom kanske tänker det här är en professor som jag t.o.m. känner, som kan vara viktig för mig framöver. Då skulle jag kanske inte heller våga skriva allt jag tänker. Det kan bli så att man håller tillbaka.

Vissa tidskrifter gör så att man vet vem det är som är manusförfattare men det är först när det publiceras att manusförfattare också får veta vem som var reviewer. Det tror jag ändå att folk har i åtanke när de reviewar. Fördelen skulle och andra sidan kunna vara att man hålls mera ansvarig. Att skriva en bra review, en konstruktiv och inte bara säga allt. Vara så där restriktiv på sätt och vis och nästan lite oförskämd. För det har ju hänt när allt är anonymt så att vissa har bara skrivit det här är jättedåligt.

Pgm-ledare:

Är det vanligt?

Claudia Bernhard-Öttel:

Jag har inte upplevt det särskilt ofta alls. Jag skulle säga att det också är ett ansvar av en

editor att sortera sådana reviews och hellre då begära in ett annat, eller prata med sina reviewers om hur du skriver en review. Det finns oftast också riktlinjer. Alltså det finns många tidskrifter som jag, allt de kan för att bli reviewerna ska skriva en konstruktiv och supportiv, liksom kollegial review. Så jag själv har sällan eller jag skulle nog säga aldrig fått en review som var elak. Men jag har hört. Jag vet att det har hänt.

Trailer:

Bakom bokhyllan, allt utom boktips.

William Bülow:

Alltså en fråga som intresserade mig ur ett forskningsetisk det är ju frågan om hur får man till en bra granskningsspecerur och som jag nämnde det finns ju flera olika sätt som man kan tänka sig. En är det här kanske överlägset vanligaste sättet att författare och granskare inte känner till varandras identitet. Men jag har själv varit granskad i journaler där redaktören i sin tur har uppmanat mig att skriva under med min eget namn och helt enkelt göra, att anonymisera mig själv. Men det har då varit någonting som de har uppmuntrat man inte nödvändigtvis sagt att du måste göra. Oftast underförstått då att de gärna tänker sig att om du skriver under med ditt namn så blir det kanske du ställer mig bakom den här granskningen du gör. Men det finns de som går ett steg längre och menar att man ska ha en helt av anonymiserad procedur så att ställer du upp som granskar så ställer upp att helt enkelt ta ditt namn med. Det finns ju fördelar och nackdelar med båda två här. En tanke måste väl egentligen vara den frågan om vilken av de här leder egentligen till den bästa tänkbara kritiska opartiska granskningen av artiklarna. Det är inte helt lätt att avgöra det där för det är ingenting som en filosof kan sitta i fåtöljen resonera sig fram. För det blir ju grund och botten en empirisk fråga. Men några tänkbara resonemang här är ju liksom att om du nu skyddas bakom, att du är anonym till exempel då är det klart att du kanske kan vara lite ojävigare i din tolkning eftersom att du inte kommer kunna helt. Den som har skrivit artikeln vet inte vem du nödvändigtvis är och därför kanske man gör, är lite hårdare i jargongen eller någonting på ett sätt som egentligen inte hör hemma i ett akademiskt samtal. Men medan om man är kända för varandra så kanske man helt enkelt kommer bli någon form av respekt. Å andra sidan brukar ett argument ofta slutas framåt därför att det ska anonymt för att man ska kunna säga vad som helst om man ska inte vara beroende av att det finns någon person som nödvändigtvis vet vad jag har sagt om det. Kanske ska kunna få någon form av konsekvenser längre fram, att den där personen skrev ned mig igen när jag skickade in en artikel till den tidskriften och nu ska jag ge tillbaka på den på något sätt. Så att man tänker att man ska försöka hålla bort de andra känslor som vi ofta får när känner att vi, kanske är rättvist behandlade men vi kanske upplever det som att vi är orättvist behandlade. Jag vet inte.

Det finns en levande diskussion inom den delen av forskningsetiken om vad som egentligen är det bästa sättet där. Det finns ändå journaler som laborerar med olika idéer och tankar. Så det där är ju egentligen i viss mån en öppen fråga.

Alltså en idé som finns är att det inte bara ska vara så granskarna och författarnas identiteter är kända för varandra utan att man också dessutom publicerar aspekter eller det som granskarna faktiskt säger. Dvs. den rapporten som en granskare skriver för en artikel också publiceras kanske som ett appendix. Det finns olika sätt man gör det där på men en idé är att man helt enkelt skriver, den här personen var granskare den skickade in den här och det här var de kommentarer som den bar en göra och det här var någonting som i sin tur och det här var vad man åtgärdade i respons till dem. Jag tror att de som förordar den modellen har nog flera tankar om varför den är bra. En av dem är ju att det ger ju den här erkännandet till granskaren för annars är det väldigt lätt för en läsare och bara se det slutliga publicerade manuset utan att se hur det faktiskt kom dit och att det faktiskt är väldigt många personer som någonstans på vägen har en påverkan på vad som blir slut manus. Några av de är de här granskarna. Så ett sätt, säg en mening så ger det någon form av cred till dem som deltagit i processen. Men sen kan man också tänka dig att om det nu är så att din granskning kommer också att publiceras då kommer du att skriva ordentlig granskning. Då kommer det inte bli någon liten, någonting du har skrivit med en handvändning lite slött och kanske inte alltid helt välvilligt utan då kommer du att gå in för det här betydligt mycket mer och det kommer att öka kvalitén. Så att det är egentligen då att de som förordar den här modellen tror jag tänker sig att det är att det handlar om att det ökar kvalitén hos forskningen och i själva granskningen och det ger den här erkännandet till granskaren som de i viss mån förtjänar. Så där, den idén finns ju. Där är två, det låter som två ganska bra argument för den modellen. Så det är ytterligare en modell som kan jämföras med den klassiska dubbelanonymiserade modellen som vi pratar om där, det är okänt och där man egentligen bara publicerar slutmanuset sen.

Jag tycker det där är en intressant sak och faktiskt tänka på. För det visar att det är liksom inte alls är satt i sten hur man ska granska forskning utan det kan se väldigt olika ut och i någon mening så är vi väl intresserade av att ha ett granskningssystem som är det som ger bäst garanti för att säkerställa kvalitet. Det är ju den meningen vi ska ha. Återigen det där, och det blir väl någon mening en fråga som inte en filosof nödvändigtvis kan svara på utan åter igen det där är ju en empirisk fråga. Det vore kanske intressant och se på sikt när olika typer av modeller eller praktiker florerar. Då kan man undersöka vilken av dem som är bäst på det här.

Om vi återkommer till att det handlar ju faktiskt om vetenskapens trovärdighet.

Pgm-ledare:

Ja, en peer review-process kan alltså se ut på olika sätt men syftet är alltid att säkerställa forskningens kvalitet. Det betyder inte att det är en oproblematisk eller okontroversiell fråga. En vanlig invändning mot peer review och något som skapar frustration, det är att det tar lång tid och sakta ned forskningsprocessen. Det är inte heller en uttalad del av en forskartjänst utan sker idéellt och utan kompensation i vare sig tid, pengar eller meriter.

Claudia Bernhard-Öttel:

Och jag brukar tänka har jag själv skickat in ett manuskript så måste jag också ställa upp som reviewer för något annat för att det ska gå runt för alla i systemet.

Men det är klart det är liksom extra arbete och det är obetalt och det bygger på att man själv ser värde i det och jag ser också att det har blivit svårare och svårare att få reviewer att ställa upp, vilket jag tror har att göra med att vi har så många andra uppgifter.

Och det har blivit. Det är tajt med resurser helt enkelt och ur ett personligt eller privat, ur den synvinkel kan jag förstå att man tackar nej. Jag önskar dock att det fanns framför allt mera seniorer som ställer upp.

Pgm-ledare:

Är det mest lite yngre eller halvvägs in i karriären eller vilka är det som mest är reviewers?

Claudia Bernhard-Öttel:

De är nog mest villiga för de vill samla erfarenheter. Ibland är de väl också de som sitter närmast just, de är väldigt inne i sitt fält, de har läst allt i den senaste litteratur. De kan lätt bedöma om det här är något nytt eller inte. Däremot så är ju seniora forskare kanske mer erfaren i hur mycket det måste till för att ett manuskript kan accepteras eller hur hård.

Alltså hur mycket man måste granska det eller hur kritisk man ska vara. Och de har också mera överblick och erfarenhet på ett annat sätt. Så jag önskar att vi hade liksom. För de som är seniora de har många många andra uppgifter. Så de har inte riktigt lika mycket tid så klart.

Pgm-ledare:

Och du som är redaktör då, då är du van vid att sitta både som reviewer och som forskare men också då att få tag på folk att göra reviews. Hur är det liksom att jaga folk eller hur funkar det så att säga? För man kan inte skicka ut liksom tio förfrågningar till tio forskare på en gång eller hur funkar det?

Claudia Bernhard-Öttel:

Alltså jag vet inte hur andra gör. Jag gör en i taget och javisst vill man ha mera tid. Måste hela tiden liksom jaga reviewers eller skicka ut, skriva personligt till dem. Det bygger mycket på kontaktnätverk skulle jag säga. Men också att man känner någon som kan det här området. Särskilt om det är något som man själv inte forskar om. Exakt liksom. Då är det svårast skulle jag säga, för då behöver man först veta Okej vem forskar om det här och vem kan det här. Givet att man inte känner den här personen så blir det liksom mera anonymt.

Ett mejl som går till den här personen och då kanske man måste jobba ännu mera för att övertyga den att kom. Hjälpt oss liksom, erbjud din kunskap.

William Bülow:

Bara för ta ett anekdotiskt exempel. Jag har varit granskare vid ett tillfälle dådet var en väldigt bra artikel som kom in i mitt tycke och som vi var väldigt många granskare på den och den skrevs om och levererades och kom in på nytt och så läste man det en gång till. Så att vi granskare gjorde helt enkelt två förfarelsesätt den gången och från att jag fick första manuset till att jag fick ett brev eller e-mail från redaktören att den nu hade accepterats så tog det säkert åtminstone tretton fjorton månader. Men det går långsamt i vetenskapen. Det är egentligen inget nytt men jag tänker också att det kan ju vara en väldigt positiv betryggande effekt att man tar de är ganska väldigt seriöst. Och man borde ta dem väldigt seriöst.

Å andra sidan kan vi vända och titta på hur det kanske är för någon som är ny i sin forskarkarriär som är beroende av att få ut lite, kanske publicera sig så kanske kan nog det här vara ännu mer frustrerande. Men å andra sidan det kan också vara någonting som man borde kanske diskutera mer, att när man skickar in någonting till en tidskrift så ska det vara någonting som faktiskt är så pass bra att man tänker att det här är i högsta graden publicerbart. Man kanske inte ska kasta ut alla artiklar hur som helst. Utan man får tänka att man skickar in bra grejer som är värda. Dessutom av den enkla anledning att det ska vara värt för någon annans tid att läsa och granska också. Man kan ju absolut förstå varför människor tacka nej till det här för det är väldigt tidskrävande och det inte nödvändigt vis någonting man ha tid med. Sen som forskare och dessutom har ett annat liv kanske man inte vill sitta hemma och granska en till artikel. Man kanske hellre gör någonting annat. Precis.

Pgm-ledare:

Någonting lite kort bara. Det här med reviewer två då, alltså att även om man har då ett sätt man ska göra granskning på som är liksom man kollar att de följer logiskt och konsekvent och så vidare men ändå så kan två forskare ha helt olika åsikter om någonting är bra eller om någonting är acceptabelt. Hur kan det ens vara så?

William Bülow:

Egentligen är det inte jätteförvånande för vi människor kan vara oense om praktiskt taget vad som helst. Det kan ju bero på många olika faktorer men. Man kan ha fokuserat på olika saker eller det kan vara så att man har olika idéer om vad som är bra artikel eller vad som är det substansiella bidraget. Jag menar inom filosofi är det inte ovanligt att granskare nummer två oftast för sig med kommentaren, jag ser inte varför den här artikeln på något sätt skulle vara intressant. Medan granskare ett tycker att det här jätteintressant. Men då det inte nödvändigtvis någonting som har med argumentationen att göra. Utan huru vida den här personen tyckte att det var en intressant och intresseväckande uppsats. Det är ju någonting som kan låta som en egen uppfattning men det är ju också någonstans att bedömningen om det här är någonting som tillför någonting.

Vissa av de saker vi förhåller oss mot ja de kommer ju vara sån att det är inte helt lätt att veta hur man ska säga. Vad är det som gör en vetenskaplig artikel intressant? Vad är det som gör en filosofisk artikel intressant? Jag menar det kommer att finnas olika uppfattningar om det där. Sen kan man ju tänka sig att det är egentligen inte det man ska fokusera mest på alla gånger utan det är ju kvalitén i arbetet.

Claudia Bernhard-Öttel:

När man gör forskning om man vill göra någonting nytt så är det ju inte så att det är glasklart eller självklart hur de bäst ska göras. Och det är inte heller så att vi har någon slags termometer eller mätinstrument där vi kan stoppa in ett manuskript och sen kommer det ut som rätt, fel med en stämpel.

Vi behöver de här experterna som forskar inom samma område eller har samma metod, kunskaper för att granska. Ja, är det här trovärdigt? Kan vi lita på resultaten? Är slutsatserna korrekta? Är det någonting som är nytt som tillför oss någonting i forskningsprocessen? Det tycker jag om.

Pgm-ledare:

Nu börjar faktiskt detta avsnitt ta slut och så jag hoppas att du som är student har fått en inblick i peer review- systemet. Tänk på att när du söker artiklar eller böcker på biblioteket då kan du filtrera så att du endast får peer reviewede resultat.

Vi som gör den här podden är Julia Milder, Urban Göransson och så jag Karl Edqvist.

Information om musiken och kontaktinformation till oss som jobbar med podden hittar du på bibliotekets webbplats su.se/bibliotek. Hör gärna av dig med tips, frågor eller kommentarer.

Men, tänker kanske uppmärksamma lyssnare, Macchiarini och Wakefield de var ju publicerade forskare och peer review granskar endast forskningen innan publicering.

Vad händer när forskningsfel och fusk upptäcks i efterhand? Det får ni veta i del två av detta program. Det kommer lite senare i höst för om två veckor då ska vi i stället träffa Stockholms universitets bästa lärare. Vi ses då!